

*З подякою Джанет Джонсон, що вчила мене писати оповідання,
і Сноу Ланглі Гауш, що колись давно навчала мене поезії
в лос-анджелеській середній школі, і Джекові Гассу,
що не дуже давно допомагав мені в роботі над цим романом*

ПРОЛОГ

Найважливіше те, що тоді був жовтень — незвичайний місяць, як на хлопців. Інші місяці не те що звичайні. Вони просто добрі чи погані, як ото пірати кажуть. Ось, наприклад, вересень геть паскудний: починаються шкільні заняття. Серпень непоганий — до уроків ще шмат часу. Липень... Липень справді чудовий: ані слова про школу. Найкращий, тут годі сумніватися, таки червень: шкільні двері розчахнулися навстіж, і до вересня ще мільярд років.

Тепер гляньмо на жовтень. Уже місяць ходиш до школи, звик до хомути, то й лямку легше тягти. Вже маеш час поміркувати про те, яку б то гидоту підкинути на ґанок старому Прікеттові. Або ж про те, як у надвечір'я тридцять першого числа, перед Днем усіх святих¹, красуватимешся в кудлатому мавпячому костюмі перед осередком Молодіжної християнської спілки². А коли вже доходить до двадцятих чисел цього місяця і над пропахлими димом сутінками нависає помаранчево-попелисте небо, тобі здається, що ніколи не настане Геловін³ із розсипом відьомських мітел та лопотом простирадл.

Та ось одного довгого, понурого, дивного й схибленого року Геловін настав передчасно — двадцять четвертого жовтня, о третій ночі.

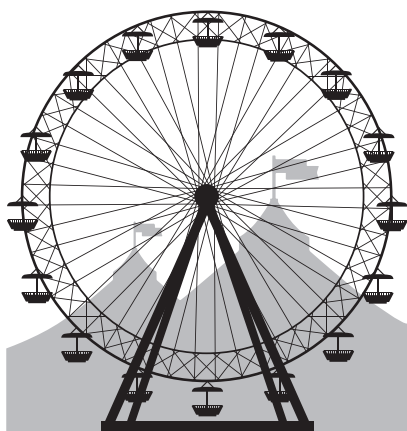
На той час Джеймсові Найтшейду, мешканцеві будинку № 97 на Дубовій вулиці, було тринадцять років, одинадцять місяців і двадцять три дні, а Вільмові Галловею, сусідові, — тринадцять років, одинадцять місяців і двадцять чотири дні.

Їх обох майже торкалося чотирнадцятиліття, ось-ось воно затремтить у руках.

Цього жовтневого тижня випала ніч, за яку хлопці подорослішали й назавжди розпрощалися з дитинством...

Частина перша

ПРИБУТТЯ

✧ 1 ✧

Продавець громовідводів нагодився якраз перед бурею. На схилку хмарного жовтневого дня він, крадькома зиркаючи на всі боки, йшов вулицею Ґринтауна, що в Іллінойсі. Десь не дуже далеко величезні блискавиці впивалися в землю. Десь там нікуди було дітися від грози, схожої на ікласте чудовисько.

Отож торговець подзенькував та побрязкував мудрованими залізними причандалищами, схованими у здоровенній шкіряній торбї, видобував це добро з неї, наче фокусник, біля кожної попутної оселі, аж доки дістався до абияк викошеного моріжка.

Зрештою, не у траві річ. Мандрівний крамар звів очі. Важливіше — це два хлопці, що на ній лежать, он там на пологому схилі. Однакового зросту й будови, майструють вербові свистілки й балакають про колишне та майбутнє. Раденькі, що за минуле літо, поки не дійшло до шкільних занять, устигли вмочити пальці геть у всіх Ґринтаунських подіях і наслідити на кожній стежинці між річкою та озером.

— Здорові були, хлоп'ята! — озався прибулець в одежі, забарвленій грозою. — Чи є хто вдома?

Хлопчаки мовчки похитали головами.

— Ну а ви самі маєте гроші?

Той самий жест.

— Гаразд...

Торговець підступив на два-три кроки, спинився й зіщулився. Зненацька відчувши потилицею невідривний погляд — чи то вікон найближчого будинку, чи то холодного неба, він спроквола обернувся й прийнявся.

Вітер торохтів гілками оголених дерев. Промінець пробився у шпарину між хмарами й позолотив останні листки на дубах. Та ось сховалося сонце, промарнувалося золото, посіріло повітря. Отямившись від зачарування, прибулець стрепенувся й поволі рушив угору.

— Як тебе звати, хлопче? — спитав він.

Один із них, білявий аж до білини, як молочний сік чортополоху, прискалив око, перехилив набік голову й зиркнув на торговця другим оком — осяйним і чистим, неначе краплина літнього дощу.

— Вілл, — відповів він. — Вільям Галловей.

Грозований торговець напівобернувся.

— Схоже на Геловін⁵. А тебе як?

Другий хлопець ані не ворухнувся. Лежав долілиць на осінній траві й розмірковував, немовби придумував собі нове ім'я. Густа, кудлата кучма лискучого каштанового волосся. М'ятно-зелені, як гірський кришталь, очі задивилися кудись у даль — углиб себе самих.

Нарешті він недбало увіткнув суху травинку в рот.

— Джим Найтшейд.

Грозовик кивнув так, ніби наперед знав.

— Найтшейд. Нічна тінь⁶. Ну й прізвище!

— Якраз йому годиться, — втрутився Вілл. — Я народився за хвилину до півночі тридцятого жовтня, а Джим — хвилину після півночі. Отже, тридцять першого.

— На Геловін, — додав Джим.

Двома репліками хлопці переповіли історію свого життя, передали гордість за матерів-сусідок, що разом потрапили до лікарні й пустили на світ синів. Спершу білявого, а за якусь хвилину — чорнявого. То була історія спільних святкувань. Щороку Вілл запалював свічки на торті за хвилину до півночі, а Джим задував племінці з початком останнього дня місяця.

Ось стільки випали Вілл, ось стільки підтвердив мовчанням Джим. Ось стільки почув прибулець, що втівав був від бурі, а тут чомусь забарився й придивлявся до двох приятелів.

— Галловей, Найтшейд, — повторив він. — То ви, кажете, без грошей?

Подумки картаючи себе за добросердість, крамар помацав у торбі й видобув чудернацьку залізну штуківину.

— Добре. Беріть задурно. Чому, питаєте? А тому, що в один із цих будинків ударить блискавка. Без цього пристрою — бабах! Вогонь і попіл, смалене м'ясо і жужіль! Та беріть!

Він простягнув громовідвід. Джим як лежав, так лежав, а Вілл схопив даровизну й похлинувся:

— Ого, яке воно важке! І дивне. Я ніколи не бачив таких громовідводів. Поглянь, Джиме!

По-кошачому потягнувшись, той нарешті повернув голову. Зелені очі широко розплющились і зразу ж примружились. Дивилися на кований хрест із поперечиною-півмісяцем. Обрамлений прилютованими дрібненькими завитками

та закрутками стрижень покривали чітко викарбувані чужоземні слова — язика скрутиш, а не вимовиш. Цифри складалися в загадкові числа й перемежовувалися зі зображеннями чи то тварин, чи то комах, наїжачених лускою, щетиною та іклами.

— Це з Єгипту, — кивнув носом Джим на прильотованого жука. — Скарабей.

— Так воно і є.

Джим прищулив очі.

— А ось ці курячі сліди — фінікійські літери.

— Правильно!

— А навіщо вони тут?

— Навіщо? — задумливо перепитав торговець. — Оці єгипетські, арабські, абіссинські та чоктавські знаки? А по-якому говорить вітер? До якої нації належить буря? Звідки приходить дощ? Якого кольору блискавка? Куди дівається грім, коли стихне? Хлопці, вам треба навчитися всілякими мовами заклинати вогні святого Ельма, оті блакитні світляні кулі, що шиплячими котами вештають на землі, шукаючи здобичі. На весь білий світ тільки мої громовідводи можуть зачути й відігнати кожну грозу, хай там по-якому вона заговорить і хоч якої подобі набере. Нема такого гучного грому, якого не зумів би вгомонити ось цей пристрій.

Але Вілл задивився кудись поза його плечі.

— У котрий? — вихопився він. — У котрий саме будинок вона влучить?

— Хочеш дізнатися? Підожди-но. Хвилинку...

Уважно розглядаючи обличчя двох друзів, грозовий крамар бубонів:

— Багато хто притягує блискавиці, всотує їх, як ото кішка подих своїх дитинчат. Є люди з негативною полярністю, а є з позитивною. Той світиться в пітьмі, а той гасне. Ось ви двоє...

— А звідки ви взяли, що бабахне десь тут? — перервав Джим, сяйнувши очима.

Грозовик сіпнувся.

— Таж у мене є ніс, очі й вуха. Ось ці два будинки, ось ці колоди! Прислухайтесь!

Друзі прислухалися. Здається, й справді стіни піддаються холодному вечірньому вітру. А може, й ні.

— Знайте: блискавка, як і річка, потребує русла. Горище одного з цих будинків — не що інше, як пересохле русло. Не може дочекатися, коли нарешті його заповнить блискавиця. Сьогодні вночі!

— Цієї ночі? — з радощів Джим усівся.

— Буде не простий собі буревій! — гукнув торговець. — Це вам каже Том Ф'юрі. Не хто, а Ф'юрі — шаленство, несамовитість, лютя! Підхоже прізвище для

продавця громовідводів, га? Чи я його вибирав? Ні! Може, це воно спонукало мене вибрати таке заняття? Так! Підростаючи, я не раз бачив, як скачуть по світі захмарні вогні, як прожогом утікають від них люди. Отож спало мені на думку: складу-но графік ураганів, позначу на карті всі бурі, а тоді випереджатиму їх, вимахуючи залізними кийками, моїми чудовими оборонцями. І я забезпечив сто тисяч осель, захистив безліч богобоязливих людей. Тому-то й послухайтеся мене, хлоп'ята, коли кажу, що вам конче треба забезпечитися. Залізьте-но на дах, якнайвище прибийте цей пристрій та добре заземліть. Зробіть це, поки не стемніло!

— Але на котрому саме будинку?! — спитав Вілл.

Відступивши на крок-два, крамар видобув носовичка завбільшки з добру хустку, висякався й пішов моріжком — повільно й обачливо, ніби до величезної міни з цокітливим годинниковим механізмом.

Він торкнувся поручнів на Вілловому ґанку, легко провів рукою по стовпі та підлозі, заплющив очі, притулився до стіни й якусь хвилину прислухався до мови кісток оселі. Тоді, повагавшись, знехотя рушив до Джимової домівки.

Джим витягнув шию, щоб краще бачити.

Торговець простягнув руку. Мацнув, злегка стукнув кінчиками пальців стару фарбу на деревині.

— Ось на цьому, — нарешті озвався він. — Це твій, Джиме Найтшейде?

— Мій, — гордо відповів той.

— Я й так здогадався б.

— А з моїм що буде? — втрутився Вілл.

Наставивши носа на його житло, грозовий крамар нюхнув.

— Нічого. Хіба що кілька іскор збіжать ринвами. Справжнє видовище буде тут, у Найтшейдів. Отак!

Він квапливо рушив до свого торбища.

— Пора мені. Гроза насуває. Джиме, не барися. А ні — то буде трах-бабах! Знайдуть тебе з розплавленими нікелями, даймами та іншим дріб'язком. Розтопляться індіанські голови, Ейби Лінкольни сплавляться з міс Колумбіями⁷, а на четвертаках облізуть догола орли. Усе це добро розіллється, наче ртуть, у кишенях твоїх джинсів. Ба більше! Якщо підняти повіку бідолахи, вбитого блискавкою, то на зіниці буде виразно видно те, що він побачив останньої миті свого життя. Їй-бо, як на фотоплівці «Кодаку»! Відобразиться той вогонь, що зійшов з неба, щоб вибити з тебе душу й пустити її вгору полум'яними сходами. Якнайвище прибий, хлопче, цю штуку, а то не доживеш до ранку!

Торговець брязнув переповненою залізяччям торбою, крутнувся й пустився в дорогу, лякливо поглядаючи на небо, дахи та дерева. На ходу замружився й, пошморгуючи, забурмотів:

— Еге ж, сюди йде лихо. Чути його. Поки що воно далеко. Але дуже прудко наближається...

Чоловік у темній грозівій одежі щезав із очей. Сповз на очі капелюх хмарної барви, зашелестіли дерева, враз постарілося небо.

Стоячи на моріжку, Джим і Вілл принюхувалися, чи не пахне вітер електрикою. Поміж них на траві лежав громовідвід.

— Джиме, — обіззався Вілл, — не стій тут стовпом. Таж сказано про твій дім. То ти приб'єш цю залізяку чи ні?

— Ні, — всміхнувся приятель. — Навіщо псувати потіху?

— Яку ще потіху! Ти що, здурів? Зараз я притягну драбину, а ти принеси молотка, цвяхи та дрiт.

Джим стояв як укопаний. Вілл метнувся додому й скоро повернувся з драбиною.

— Джиме, подумай про маму. Хочеш, щоб вона згоріла?

Вілл приставив драбину до стіни, забрався на дах і глянув униз.

Джим помалу підійшов і став сходити вгору.

Ген далеко, над потемнілими від хмар пагорбами, гуркнув грім.

Понад Найтшейдовим дахом повітря пахло свіжістю й сирістю.

Навіть Джим із цим згодився.

✧ 2 ✧

Нема нічого кращого на світі, ніж книжки про те, як катують примусовим питтям води, відрізають по шматочку від тіла або ж ллють розплавлену лаву з міських мурів на голови лицедіям та фігляркам.

Так казав Джим Найтшейд, отаке він і читав. Якщо не про пограбування Першого національного банку, то принаймні про те, як змайструвати рогатку або вимудрувати з парасольок маскарадний і маскувальний костюм кажана на Вечір пустощів⁸ перед Геловіном.

Усе це лилося з Джимових уст.

І вливалось у Віллові вуха.

Подібна мова велася, поки друзі прилаштували громовідвід на даху. Вілл гордився цією роботою, а Джим соромився її — як вияву боягузтва.

Тим часом день добігав кінця. Уже й по вечері. Пора вибиратись у шоттижневий похід до бібліотеки.

Як і всі хлопчачки, вони завжди добиралися кудись не от так собі: попутньо раз у раз визначали мету й стрімголов пускалися до неї. Жоден із двох не перемагав. Жоден не прагнув цього. Просто їм, щирим приятелям, ненастанно хотілося бігти поруч, плече до плеча, тінь до тіні. Хороше було водночас хапатися за клямку дверей бібліотеки, разом напинати грудьми фінішну стрічку, гуртом прокладати кросівками дві рівнобіжні траси конкуру по газонах, понад живоплоти, попід деревами з білками-глядачами. Ніхто не програвав, перемагали обидва й таким способом берегли свою дружбу до пори неминучих поразок і втрат.

Так воно діялося й цього вечора, коли о восьмій хлопці віддалися на волю теплого вітру, а невдовзі вже прохолодного, та гайнули до середмістя. Від пучок до ліктів окрилилися руки, і ось повітряна осіння ріка прозорими напливами принесла друзів на місце. Три східці вгору, шість, дев'ять, дванадцять! Бац! Долоні ляснули по бібліотечних дверях.

Джим і Вілл широко усміхнулись один одному. Усе чудово — дарують вітерець тихі жовтневі вечори, чекає бібліотека з зеленими абажурами й духом припалих пилом книжок.

Джим насторожився.

— Що це забриніло?

— Вітер. Що ж іще?

Примружившись, Джим глянув на обрій.

— Наче музика...

— Не чую музики.

— Стихла, — труснув головою Джим. — А може, й не було її. Ходімо!

Вони відчинили двері й ступили крок.

І завмерли на порозі.

Перед ними залягли в очікуванні глибини бібліотеки.

Зовні, в буденному світі, нечасто трапляється щось цікаве. А тут, у країні з паперу та шкіри, завжди може трапитися все що хоч. Особливо ж цього вечора. Прислухайся — почувеш, як волають десятки тисяч людей, та так тонко й пронизливо, що тільки псам насторожувати вуха. Мільйонні юрми волочать гармати й вигострюють ґільйотини. Китайці в шеренгах по чотири йдуть походом до вічності⁹. Еге ж, незримо й нечутно, але Джим та Вілл наділені даром слухати, нюхати й відчувати на смак. Тут факторія прянощів із далеких країв. Тут дрімають незвідані пустелі. Зразу біля входу стоїть стіл, за яким міс Вотрісс ставить багряну печать на позичених книжках, а позаду цієї привітної літньої дами — Тибет, Антарктика й Конго.

Отуди — через Зовнішню Монголію — подалася міс Віллз, ще одна бібліотекарка, спокійно несучи часточки Пекіна, Йокогами та Целебесу. А далі, в третьому

проході між стелажми, підстаркуватий чоловік шепоче віником у сутінку, підмітаючи просипані прянощі...

Вілл задивився на нього.

Вічна дивовижа — ось цей стариган, його ім'я й робота.

«Чарлз Вільям Галловей... — думав Вілл. — Він мені не дід, не старий прибулудний дядько, як можна було б гадати, а... таки батько...»

Батька ж вразило усвідомлення, що цей гість окремішнього світу — глибочезного, аж двадцять тисяч фатомів¹⁰ — не хто, а рідний син. Кожного разу, коли з'являвся Вілл, Галловей-старший бентежився, немов після їхньої останньої зустрічі минули цілі віки, за які один постарівся, а другий залишився юним. Це муляло їм обом.

Старий усміхнувся здалеку.

Батько і син сторожко рушили назустріч один одному.

— Невже це ти, Вілле? Від ранку ще на дюйм підріс. — Чарлз Галловей повернув голову. — Джим? Очі потемніли, щоки побіліли. Щось тобі, мабуть, добряче допекло.

— Хай йому чорт, — відповів Джим.

— Чортів тут немає. А ось «Пекло» є. Аліг'ері.

— Алегорії? На такому не розуміюся, — сказав Джим.

— Я помилився, — засміявся батько. — Мав би сказати «Данте Аліг'ері». Поглянь-но. Ілюстрував пан Доре. Геть усе показав у пеклі. Ще краще, ніж насправді. Ось душі по горлянку загрузли в багнюці. Ось хтось догори ногами.

— Ну й ну! — Джим гортав сторінки й розглядав ілюстрації. — Чи є у вас картинки з динозаврами?

— Це в сусідньому проході. Ходімо.

Підвівши хлопців до стелажу, Галловей-старший узяв кілька книжок.

— Будь ласка. «Птеродактиль, повітряний змій-винищувач!» — прочитав він. — А як тобі «Барабани Судного дня: сага про громових ящерів»¹¹? Догодив я тобі, Джиме?

— Ще й як!

Батько підморгнув синові. Син відповів тим самим. Вони стояли один проти одного — підліток і дорослий. Різнилися барвою волосся — молочностигле збіжжя проти місячного сйва, й видом — літнє яблуко проти зимового. «Батько, — думав Вілл, — батько... він схожий на... на мене в розбитому дзеркалі!»

Раптом Вілл згадав, як уночі траплялося вставати по малій потребі, а тоді й окидати зором місто. Там світилось одним-одне вікно — в бібліотеці. Забарившись допізна — бувало, що й до другої години, Галловей-старший читав і щось шепотів собі в тропічно-смарагдовому сйаві ламп. Сумно й утішно було

споглядати зелене світельце й відчувати, що старий... — Вілл запнувся, добираючи інше слово, — ...батько тут, біля сина, в цьому вічному сутінку.

— Сину, — звернувся старий, за сумісництвом сторож, а з волі випадку ще й батько, — а тобі чого хочеться?

— Га? — стрепенувся Вілл.

— У якому капелюсі має бути книжка? Білому чи чорному?

— Книжка? В капелюсі?

— Наприклад, Джим, — повів батько, походжаючи взад-вперед і погладжуючи книжкові корінці, — носить добрячого, галонів на десять¹², чорного капелюха. І книжки вибирає відповідні. Зокрема, про Джеймса Моріарті¹³. Правда, Джиме? Не тепер, то в четвер, але таки перейдеш від Фу Манчу¹⁴ до Нікколо Макіавеллі — невеликого темного фетрового котелка. Або ж зразу до доктора Фауста — здорового чорного стетсона. Ну а тобі, Вілле, випадають друзяки в білих капелюхах... Ось Магатма Ганді, трохи далі — Тома Аквінський, а на вищому рівні... скажімо, Будда.

— Якщо ти не проти, — відповів Вілл, — я б волів «Таємничий острів».

— До чого тут чорні та білі капелюхи? — насупився Джим.

— Колись давно, — сказав батько, простягаючи синові книжку Жуля Верна, — я мусив вирішити, в якому кольорі ходити.

— І в якому ж? — спитав Джим.

Спантеличившись, Галловей-старший нервово хихикнув.

— Мене дивує, Джиме, що ти ще питаєш. Вілле, скажи мамі, що я скоро буду. А тепер, хлопці, забирайтеся звідси. Міс Вотрісс! — приязно звернувся він до бібліотекарки на вході. — На вас насувають динозаври й таємничі острови.

Грюкнули двері.

Небесним океаном плили ясні зірки.

— К чорту! — Джим понюхав повітря з північного боку, тоді з південного. — Де ж ця буря? Той клятий крамар пообіцяв... Я ж мушу побачити, як блискавка збігає моєю ринвою!

Давши вітру потріпати одержу, покуйовдити волосся й погладити шкіру, Вілл мляво відповів:

— Гроза буде. Удосвіта.

— Хто сказав?

— У мене гусяча шкіра на руках. Вона правду каже.

— Чудово!

Вітер здув Джима.

Таким самим повітряним змієм Вілл кинувся навздогін.